

Ur *Zenit* Nr 47 (1976)

Västeuropas kommunistpartier

Sammandrag från en intervju med Perry Anderson

Under våren -76 besökte Perry Anderson, medarbetare i *New Left Review*, Lund. I samband härmed lyckades Zenitredaktionen ordna ett sammanträffande där P. Anderson intervjuades om läget och utvecklingen inom framförallt de stora väst-europeiska kommunistpartierna. Följande artikel är alltså gjord på utdrag ur denna intervju. Problemen som behandlas är skillnaderna mellan de socialdemokratiska och de stora kommunistiska partierna i väst-europa, historiskt och i nutid, samt dessa kommunistiska partiers beroende/oberoende gentemot Sovjetunionen.

Av P. Anderson har följande böcker utgivits: *Passages from Antiquity to Feudalism*, NLB London 1974 (vilken kommer ut på svenska i serien BOC-universitetet under den kommande vintern¹) samt *Lineages of the Absolutist State*, NLB London 1974 (även denna kommer att komma ut på svenska i tidigare nämnda serie men först nästa vinter²). Dessutom håller P. Anderson på att arbeta med en bok om de borgerliga revolutionerna samt en bok om de antikapitalistiska revolutionerna. □

Jag ska utgå från det slående faktum att det råder en närmast fullständig överensstämmelse mellan den zon i Västeuropa där vi kan förvänta oss sociala och politiska omvälvningar inom en nära framtid och den zon där arbetarklassens dominerande del är organiserad i ett kommunistiskt massparti. Det är fyra, kanske fem, länder som nu bekymrar Washington och den internationella bourgeoisin — Frankrike, Italien, Spanien och Portugal. I dessa länder tycks kapitalismens stabilitet och den borgerliga klassmakten direkt hotad i vissa avgörande avseenden. För ett par år sedan skulle jag kanske lagt Grekland till listan, men av orsaker som är oklara, men förmodligen mycket intressanta, tycks den grekiska borgerligheten ha lyckats stabilisera sin position. Men också om man tar med Grekland är det fortfarande så att i dessa länder så dominerar kommunistpartiet arbetarklassen.

Det är förstas bara i Italien som partiet faktiskt organiserar den procentuella majoriteten av arbetarklassen på det väljarmässiga planet. Men i alla länderna domineras fackföreningarna, särskilt i de tunga och avgörande branscherna, av kommunisterna. Detta läge med en förestående social och politisk kris i ett brett bälte av sammanhängande stater i Västeuropa och de kommunistiska masspartiernas centrala roll i dessa länders politik gör att frågan om dessa partiers sociologiska natur och historiska utvecklingsmöjligheter ställs oss på ett direkt och påträngande sätt.

Problemet ställs därför att partiernas program — särskilt för det franska, spanska och italienska partiet — har gått åt höger i en snabb och accelererande takt. Det mest påtagliga exemplet är förstas det franska KP:s strykning av begreppet 'proletariatets diktatur' från partiprogrammet på sin senaste kongress. Den frasen har förstas för länge sedan utgått ur t.ex. det brittiska, det finska och det svenska partiets program. På ett sätt kan man säga att det franska partiet var det sista parti — åtminstone bland de partier som kan verka öppet och legalt — som bibehöll begreppet.

¹ *Övergångar från antiken till feodalismen*, Bo Cavefors Bokförlag 1977

² *Den absoluta statens utveckling*. Bo Cavefors Bokförlag, 1978

Vi kan också se på det spanska partiet och Debrays intervju med partiledaren Santiago Carrillo. Här får vi dels en mycket insiktsfull politisk kommentar till den spanska scenen och dels en relativt självkritisk värdering av den spanska kommunismens förflutna. Detta kombineras med en rad verkligen långt gående deklamationer om den, inte bara parlamentariska men nödvändigtvis gradvisa och inneboende icke-våldsliga karaktär hos övergången till socialism i Spanien. Där finns också några direkt uppseendeväckande sidor där Carrillo förebrår Franco-regimen för att den försummat den spanska armén och där han lovar officerskåren att den under en demokratisk junta skulle få större anslag för mera moderna vapen. Han säger t.o.m., och jag citerar, att de då inte längre skulle behöva skämmas i de gemensamma NATO-övningarna över standarden på sina vapen. Vad han verkligen säger är förstås att armén i Spanien inte används för nationens försvar utan som en ganska primitiv polisstyrka gentemot arbetarklassen. Men det finns i sammanhanget ingen hänvisning till en klassmässig omvandling av denna armé och då betyder ett yttrande av det slaget en mycket långtgående utveckling inom det spanska partiet.

Vad gäller det italienska partiet har dess begrepp om den 'historiska kompromissen' utvecklats relativt nyligen. På ett sätt går det mycket längre än tidigare versioner av folkfronts-strategin, därför att det ställer i utsikt ett mycket långvarigt samarbete med den italienska borgerlighetens huvudparti för den italienska kapitalismens och det italienska samhällets rekonstruktion och modernisering. Per definition utesluter den historiska kompromissen varje omedelbar övergång till socialismen. PCI:s valprogram av idag (här avses programmet för valet i juni -76 — Red. anm.) är klart till höger om det brittiska Labours program i valet 1970 och 1974, i den meningen att där finns inga krav om nationaliseringar. Där krävs rationaliseringar och utgiftsminskningar för den offentliga sektorn snarare än en expansion av den statliga sektorn. Man kan också peka på att PCI — felaktigt och helt oklokt från sitt eget perspektiv — sökte blockera folkomröstningen om skilsmässolagen för två år sedan. Detta exempel visar att partiet inte ens spelar en aggressiv och pådrivande roll i utvecklingen av de borgerligt demokratiska rättigheterna och än mindre i att förespråka radikala proletära eller socialistiska friheter.

Programmatiskt är det inte, tror jag, alls svårt att slå fast tydliga likheter mellan dessa tre partier och den tyska och franska socialdemokratin före det första världskriget. Om vi använder oss av Lenins ord i hans polemik mot Kautsky tycks det mycket lätt att kalla dessa partier för 100 % — eller 150 % — kautskyistiska. Denna idé ligger till grund för den kinesiska kritiken av dessa partier och också för kritiken från den yttersta vänstern i deras egna länder.

Men min poäng i det följande är att framföra vissa skäl till varför jag inte accepterar att karakterisera dessa partier som partier som helt enkelt nu har kapitulerat inför Kapitalet efter decennier av anpassning till den borgerliga politikens normer, och att de således helt enkelt har blivit klassiska reformistiska partier. Detta är en anklagelse som jag vill försöka visa är vetenskapligt ogrundad. Å andra sidan är det ganska uppenbart att dessa partier inte är — och inte längre hävdar att de är — klassiska *leninistiska* partier. Men anspråket att de fortfarande är revolutionära partier måste tas på allvar och noggrant prövas.

Socialdemokrati eller kommunism

Den första poäng jag vill göra är självklar på ett plan, men den brukar inte göras tillräckligt klar — teoretiskt och politiskt — i diskussionerna om de västerländska kommunistpartiernas natur. Jämför vi dessa partier — den tredje internationalens arvtagare — med de stora

partierna i den andra internationalen, som förändrade sitt klassmässiga innehåll så snabbt och definitivt med det första världskrigets utbrott, finns där en tydlig och avgörande skillnad. Den andra internationalens partier var produkten av politiska och sociala bestämningar som var specifika och säregna för deras respektive nationella stat. Den slutgiltiga klass-kapitulationen av den tyska socialdemokratin, den slutliga politiska omvandlingen av alla den andra internationalens stora partier, måste ses som bestämda av klasskrafternas och klasskampens utveckling inom deras egna länder. Den var en stegvis inre utveckling som via en mängd kanaler (ideologiska, politiska, ekonomiska) verkade på arbetarklassen i dessa länder och som gradvis vred dessa partier, som ursprungligen var revolutionära, till banala reformistiska organisationer.

När det gäller de partier som är den tredje internationalens arvtagare är det däremot ett tydligt empiriskt faktum att de från början har underlagts *dubbla* bestämningar. Å ena sidan: den inre klasskampen och utvecklingen av klasskrafterna i det egna landet. Men samtidigt har de också underlagts Sovjetunionens utveckling liksom utvecklingen i de länder som efter andra världskriget varit knutna till Sovjetunionen.

Denna andra typ av bestämning fick sin institutionella kodifiering under Kominternperioden, i av dessa partiers ytterst strikta organisering i och underordningen under en internationell organisation dominerad av det sovjetiska partiet. Denna organisatoriska bindning fortsatte i lösare former omedelbart efter andra världskriget, i Kominform. Under 1950-talet, med den så kallade avstaliniseringen i Sovjetunionen, upplöstes också Kominform. Men i praktiken har olika former av konsultation, samordning och kontinuerliga organisatoriska kontakter mellan de västeuropeiska kommunistpartierna och de icke-kapitalistiska staterna i Östeuropa och Sovjetunionen dröjt sig kvar och permanentats. Dessa bindningar skiljer dessa partier från Andra Internationalens reformistiska partier på ett mycket karakteristiskt sätt.

Folkfrontspolitiken på 30-talet

Denna långa historia av yttre bestämning och påverkan ger också lärorika exempel som bakgrund till en evaluering av den programmatiska högerinriktningen hos dagens kommunistiska masspartier. Vi kan nämna de berömda episoderna i den Tredje Internationalen och Kominforms historia, när den europeiska kommuniströrelsens internationella linje plötsligt ändrades kraftigt i riktning mot ett massivt klassamarbete. Den period som man oftast hänvisar till i polemiken mot dagens europeiska kommunistpartier är folkfrontstiden under senare delen av 30-talet. Det är naturligtvis sant att man där kan peka på en hel rad av anpassningar åt höger från kommunistpartiernas sida, speciellt i Frankrike men också i Spanien. I både Frankrike och Spanien sökte sig kommunistpartierna ibland mycket längre högerut än socialistpartierna för att söka allianser med delar av den lokala borgarklassen. Jag vill hävda att detta fick katastrofala följder i Frankrike, och i Spanien, där intentionerna var något bättre, ledde det också till extremt negativa resultat.

I Frankrike kämpade kommunistpartiet energiskt för att skilja deltagandet i regeringskoalitionerna från varje försök till övergång till socialismen. Partiet gjorde det klart, att dessa koalitioner inte var avsedda att ha något specifikt socialistiskt innehållsperspektiv, ett ställningstagande som ledde till polemik med det franska socialistpartiet och naturligtvis också med anarkisterna och socialisterna i Spanien. Trots att alltså kommunistpartierna kämpade för att skilja folkfrontens perspektiv från en direkt övergång till socialism var detta på intet sätt den kraftigaste högervändningen inom den internationella kommunistiska rörelsen under denna epok.

Svängningarna under 40-talet

Händelserna på 1940-talet är i en mening mycket mer sensationella eftersom en syn om ett slags organisk sammansmältning, ett slags föregångare till konvergensteorin enligt vilken kapitalism och socialism närmar sig varandra, fördes fram av ledande kommunister i Västeuropa och USA. Dessa formuleringar tillbakavisades ganska snart av det sovjetiska och andra partier. Men den grundläggande orienteringen eller grundläggande teoretiska tesen att den viktigaste motsättningen i världen var mellan krig och fred och inte mellan kapitalism och socialism blev mycket spridd vid denna tid och fick sin skriftliga teoretiska form i exempelvis Lukacs arbeten.

Jag tar upp dessa händelser, som i viss mening var mer högerorienterade eller mer idealistiska i sitt språkbruk än något vi känner till från dagens Västeuropa, av det skälet att de på intet sätt uteslöt att dessa kommunistpartier ledde en masskamp i stor skala, och även väpnad kamp. Folkfronten följdes, som vi vet, i Frankrike av motståndskampen under kriget och folkfrontstaktiken i Spanien kom i själva verket samtidigt med ett utdraget inbördeskrig, vilket slutligen de facto leddes av kommunistpartiet.

Efter detta våldsamma mellanspel svängde Kominform mycket kraftigt åt vänster under perioden 1947-49, efter det att de kommunistiska ministrarna hade uteslutits ur koalitionsregeringarna i Västeuropa. I Frankrike, Italien och Finland inträffade en våg av centralt inspirerade och organiserade revolter, gatustrider, masstrejker, etc. Med koreakrigets utbrott i början av 50-talet, dvs. före Chrusjtjov, förändrades Kominforms linje abrupt tillbaka till att betona fred och nationella vägar till socialismen. Tesen om 'den parlamentariska vägen till socialismen' antogs först av det brittiska kommunistpartiet 1952, dvs. före Stalins död och som det påstås med hans direkta personliga gillande. Detta är, tror jag, den första ambitiösa teoretiseringen av vad som idag är den dominerande teoretiska linjen för de flesta kommunistpartier i väst.

Vad jag vill påminna om är att det i kommunistpartiernas historia finns rikligt med exempel på extremt skarpa och abrupta taktiska svängningar i den ena eller andra riktningen. Detta gör att varje klassificering av den tidens kommunistpartier blir extremt svår att göra. De kunde efter att i en period ha avfärdats som helt enkelt reformistiska organisationer, visa sig för mogna till masskamp och revolutionärt våld under de följande åren.

Efter denna varning för att överbetona den programmatiska komponenten när det gäller att värdera de större kommunistpartierna, vill jag kort peka på de två viktigaste skillnaderna mellan även de mest högerinriktade av 50- och 60-talens kommunistpartier och de socialdemokratiska partierna. (Jag återkommer till 70-talet litet längre fram.) Dessa skillnader gäller för det första deras externa politik och inriktning och för det andra deras interna organisationsstruktur.

Kommunistpartiernas internationella inriktning

När det gäller den externa aspekten har kommunistpartierna under hela 40-, 50- och 60-talen förblivit i grunden lojala till Sovjetunionen hur tydligt klassamarbetsinriktad deras programmatiska orientering än har varit vid vissa tidpunkter. Det fanns naturligtvis en ökande kritik av vissa aspekter av Sovjets utrikespolitik, som kulminerade med invasionen av Tjeckoslovakien 1968. Men det hade funnits talrika exempel före 1968 när det italienska partiet och en del av de mindre partierna hade uttryckt tvivel över vissa aspekter av Sovjets utrikespolitik. Men icke desto mindre och ofta till stora kostnader i termer av inrikespolitisk popularitet — fallet Ungern 1956 är ett exempel — har dessa partier förblivit organisatoriskt och ideologiskt

bundna till de icke-kapitalistiska staterna i Östeuropa och Sovjetunionen och deras utveckling.

Partiernas inre struktur

Denna bestämning återspeglades inte bara i det slags utrikespolitiska uttalanden som skulle bli ett sådant handikapp för dem under en stor del av denna period, utan också i dessa partiers *interna struktur*. Denna inre struktur skilde dem också — på gott och på ont — från den tidens socialdemokratiska partier. Det står tämligen klart att kommunistpartierna både hade en mycket mer uttalat byråkratisk organisation än jämförbara socialdemokratiska partiers och att restriktionerna när det gällde yttrande- och diskussionsfrihet var mycket större än i något reformistiskt parti. Naturligtvis varierade detta från land till land; yttrandefriheten var alltid större för medlemmar i PCI än vad som var fallet i PCF eller i några av de illegala partierna under 50- och 60-talen, men överallt stod de lokala socialdemokratiska partierna för en mycket mer utvecklad liberalism.

Förändringarna under 70-talet

Om vi ser på förändringarna under de senare åren, så har de internationella konferenserna mellan de europeiska kommunistpartierna behållit en slags vitalitet och funktion: de är inte bara fasader. Det förekommer ett betydande utbyte och konsultationer mellan ledarskapet för de största västliga KP:na och det ryska och övriga östeuropeiska partierna. En mindre del offentlig polemik och en större del inre argumentering, diskussion och konsultation går i båda riktningarna, men det är inte längre fråga om att de västliga partierna måste ta emot tillrättavisningar och förmaningar från Sovjetunionen. Det är också ett faktum, att påtryckningar från västpartierna har effekt på begränsade områden av de östeuropeiska partiernas politik.

När det gäller de västeuropeiska partiernas inre politiska strukturer, så har förmodligen färre förändringar ägt rum. Så avskaffade t.ex. PCF:s senaste kongress begreppet 'proletariatets diktatur' med siffrorna 1020 mot 14. PCI:s 'historiska kompromiss' antogs praktiskt taget med acklamation. Detta innebär inte att det inte fanns en betydande opposition inom partierna mot partiledningens uppfattningar, utan att det inte finns något institutionaliserat sätt att uttrycka en opposition i det vardagliga partiarbetet. I lokala celler och distriktsorganisationer kan det vara något annorlunda, men när det gäller enhetligheten i den nationella officiella politiken så fungerar dessa partier fortfarande byråkratiskt och auktoritärt.

Samtidigt bör det sägas att de västliga KP:ernas extrema byråkratiska centralism kan förenas med en stor militans hos deras kadrer, som på ett avgörande sätt skiljer dem från samma länders socialdemokratiska partier. Detta är naturligtvis ett faktum som det är svårt att definiera och kvantifiera, men jag anser att den hängivelse och stora personliga uppoffring för partiet som karakteriserar de västliga masspartierna är något som är sociologiskt fullständigt skilt från de extremt passiva och allt trögare medlemmarna i de större reformistiska organisationerna.

Dessa två bestämningar — den internationella lojaliteten och den interna organisatoriska strukturen — skiljer fortfarande de västliga KP:erna från den andra Internationalens reformistiska organisationer. Jag anser, att det finns en motsättning mellan å ena sidan dessa två bestämningar, som kan härledas från arvet efter den tredje Internationalen och uppknytningen till Sovjetunionen och å den andra sidan en uppsättning bestämningar som kan härledas från en mycket lång period av relativt socialt lugn och kapitalistisk överhöghet i västeuropa. Det är spänningen mellan dessa två som har orsakat den västeuropeiska kommunismens programmatiska förvrängning. Jag menar alltså att den extrema parlamentarism och t.o.m. nationalism som präglar de franska, italienska och spanska partierna — ideologiskt, elektoralt och

propagandistiskt — kan förklaras som en anpassning *dels* till de problem som ställs av den lokala politiska klasskampen i de västeuropeiska länderna, *dels* till problemet med att bibehålla en slags lojalitet och solidaritet med östblocket.

För att uttrycka det klarare: I den historiska situation som de västliga partierna fann sig i under 50- och 60-talet med världskapitalismens blomstring och en stabilisering av den borgerliga demokratin, så blev proletariatet i sin helhet, för att inte tala om småborgerligheten, alltmera fäst vid de demokratiska fri- och rättigheterna och de kapitalistiska samhällenas borgerligt demokratiska normer. Där dessa rättigheter inte fanns, som i Spanien och Portugal, blev de ännu mer attraherade av dem. Fenomenet var en funktion inte bara av de nationella kapitalistklassernas intelligens och ideologiska slagkraft, som ju som alltid strävar efter att behålla klasskampen inom de institutionaliserade ramar som den parlamentariska representativa staten satt upp, utan även helt uppenbart en funktion av *frånvaron av proletär demokrati* i de östeuropeiska länderna. Den frånvaron gjorde att dessa länder inte framstod som någon mobiliserande pol för arbetarklassen i de västliga länderna, utan snarare tvärtom.

Den nationella vägen till socialismen

Situationen var således den, att västpartiernas ledning och militanter ville uppnå trovärdighet och framgång inom sina nationella strukturer och samtidigt behålla banden med Sovjetunionen. Det fanns egentligen bara en programmatisk väg ut ur det dilemmat, med tanke på den djupa och rotade motviljan mot varje form av sovjetmodell hos den europeiska arbetarklassen. Denna programmatiska väg var just att acceptera en mycket extrem form av 'den nationella vägen till socialismen'.

Idén bakom 'den nationella vägen till socialismen' var att å den ena sidan kunna säga: 'Vi — de franska, italienska och spanska arbetarna — arbetar under helt andra historiska förutsättningar än Sovjetunionen. Här i Västeuropa måste vi närma oss problemen på ett annat sätt. Vi har olika institutionella former, vi har olika historiska traditioner och vi måste arbeta med och genom dessa institutioner, och i den meningen tänker vi inte upprepa det ryska exemplet.' Men samtidigt så tillåter den vägen dem att fortsätta att vara lierade med, eller vara försiktiga i sin kritik av det ryska exemplet, just därför att det också är en nationell, en annorlunda nationell väg till socialismen!

Centrism eller reformism

Om detta stämmer, så är de västliga KP:ernas parlamentarism en funktion av ett slags dödläge mellan de olika objektiva bestämmingar som påverkar partierna och inte ett resultat av djupt rotad reformism. Då måste vi fråga oss hur dessa partier bör karakteriseras. Jag anser att den mest adekvata kategorin är den tredje Internationalens klassiska *centrism*-kategori.

Det som Lenin och andra menade med 'centrism' var ett parti som var genuint antikapitalistiskt men på samma gång icke-revolutionärt. Naturligtvis kan ett parti endast kombinera dessa två karakteristika så länge det inte existerar en revolutionär situation. När en sådan uppkommer måste partiet välja mellan en revolutionär väg och en som leder till att kapitalismen konsolideras. I praktiken, i genuint revolutionära situationer och speciellt då i Centraleuropa från 1918 till åtminstone 1921 och kanske fram till 1924, så upplöstes de stora centriska partierna, av vilka det tyska USPD är det mest berömda exemplet, mycket snabbt under pressen från den revolutionära masskampen. Karakteristiskt för dessa partier var att de splittrades i två, varav den ena delen gick till den tredje Internationalen och den andra gick tillbaka till den andra Internationalen.

I dåtidens dokument var de kommunistiska ledarna mycket försiktiga med att inte samman- smälta centrism och reformism som identiska historiska och politiska fenomen. De försökte ständigt dra en skarp gränslinje mellan de två för att vinna över de centristiska partierna, om möjligt utan deras komprometterade ledare, men om nödvändigt till och med inklusive dessa, till tredje Internationalens led.

Även om vi skulle kunna karakterisera de kommunistiska masspartierna idag som genuint anti-kapitalistiska och likväl icke-revolutionära partier, och därför centristiska, måste vi ändå omedelbart notera att de representerar helt andra historiska sammanhang och dessutom har utvecklat helt annorlunda organisatoriska strukturer än partier som USPD 1919 eller PSI samma år.

Först, och främst, så uppvisar de en massiv strukturell stabilitet. Medan de centristiska partierna från tiden omedelbart efter första världskriget var extremt lösligt organiserade partier med genomströmning av stora massor, med stora fluktuationer i medlemskap och militans, och med en extrem osäkerhet i ledarskap och sammanhållning, har de kommunistiska masspartierna av idag mycket varaktiga och stabila organisatoriska strukturer.

För det andra, så har dessa partier nu fasthållit ett stabilt program över en mycket längre tidsperiod än något av de klassiska centristiska partierna gjorde, eller som de själva någonsin tidigare uppvisat. Jag citerade tidigare några exempel på skarpa taktiska vändningar i KOM-INTERN:s och KOMINFORM:s historia.

Emellertid måste vi erkänna att sedan högerkursen inleddes i samband med Koreakriget — och med endast ett fåtal mycket väsentliga men, smärre undantag — har den absolut största delen av västerländsk kommunism varit fixerad vid *en* stabil strategisk orientering, som har varit den parlamentariska. Det har *inte* varit *några* tvära kast. Detta särskiljer på ett anmärkningsvärt sätt denna epok från mellankrigstidens sicksack-kurs. De dolda strukturella konsekvenserna av en enda strategisk linje under en så lång konsolideringsperiod måste bevisligen bli annorlunda än sicksack-kursen från den tidigare epoken.

Naturligtvis återspeglar denna stabilitet den västerländska kapitalismens relativa stabilitet under sena 40-, 50- och 60-talet, i motsats till den stormiga och katastrofyllda europeiska kapitalismens historia från 1918 till 1945 med världskrig, fascism, inbördeskrig osv.

Medan de västerländska kommunistpartierna troligen kan kategoriseras som en form av centristiska arbetarpartier, så är det likväl en ny form som aldrig noggrant har studerats som sådan. Föregångare till denna typ av parti i den tidigare delen av 1900-talet hjälper en inte särskilt mycket i ett försök att värdera deras framtid, förutom den formella principen att i en revolutionär situation så har ett centristiskt parti att välja mellan sina anti-kapitalistiska aspirationer och sina till dags datum icke-revolutionära strategiska orientering. Jag skall ge ett par exempel på situationer där ett parti konfronterades med detta val och enligt min synpunkt valde motsatta sidor av den centrala politiska skiljelinjen.

Revolution eller stabilisering av kapitalismen?

På 50-talet var det kubanska kommunistpartiet ett av de mest komprometterade partierna i hela den internationella kommunistiska rörelsen. Partiet kollaborerade helt notoriskt och överdrivet med Batistadiktaturen. Men, när det Castroistiska upproret på allvar kom igång kastades partiet omedelbart in i en situation där det måste välja mellan revolution eller samarbete med Batistaregimen.

Faktum är att partiet valde revolutionen. Detta var ett parti med en genuin proletär bas, men

ett ytterst fantasilöst ledarskap som var mycket komprometterat på grund av sitt tidigare agerande. Icke desto mindre skiftade partiet linje när det kritiska ögonblicket kom, och såhär i efterhand måste det betraktas som ett revolutionärt parti från det datum när det faktiskt gjorde sitt val.

Det motsatta fallet skulle enligt min mening vara PCF:s handlande under Majhändelserna i Frankrike. Detta är ett mycket mer tvetydigt fall, därför att PCF inte i någon rimlig mening kan anklagas för att då verka för en restabilisering av kapitalismen, ett samarbete med gaul-listregimen eller något liknande. Men partiet hade inte någon klar vision, inget strategiskt alternativ för vad man skulle göra i en revolutionär situation, därför att hela dess praktik och alla dess förväntningar var inställda på icke-revolutionära situationer.

Därför såg det helt enkelt inget annat sätt att handlägga fr.a. den enorma generalstrejkens massexplosion på än att vrida den in i relativt snäv ekonomistisk riktning. Det skall naturligtvis inte glömmas att partiet faktiskt ropade på en ny slags regeringsformel. Men poängen är, att denna specifika kombination verkligen inte var någon vinnande sådan. Det var inte något som objektivt skulle kunna föra den revolutionära rörelsen framåt i Frankrike. I den situationen dominerade partiets icke-revolutionära karaktär över dess anti-kapitalistiska natur, så att nettoutfallet av dess agerande i realiteten blev att restabilisera det kapitalistiska styret. Jag tror naturligtvis inte att det fanns något annat verkligt övertygande revolutionärt alternativ under maj -68. Men det är inte problemet här, eftersom PCF vid detta tillfälle var det enda partiet som faktiskt kunde leda och mobilisera den franska arbetarklassen.

Idag har vi uppenbarligen inte en revolutionär situation i något av de stora sydeuropeiska länderna. Så i den meningen har inte sanningens ögonblick kommit. Å andra sidan har vi verkligen en djup världskapitalistisk kris och en mycket akut politisk kris i alla de fyra länderna som jag behandlar. Det tycks vara en synnerligen säker förutsägelse att vi nu är mycket nära bildandet av regeringar med kommunistiskt deltagande i Frankrike och Italien, och kanske i Spanien inom två till tre år.

I den situationen kommer det att bli ett nödvändigt politiskt klargörande, inte bara i den vetenskapliga betydelsen att vi kommer att förstå mer om de stora KP:ernas verkliga natur, utan också att dessa partier kommer att upptäcka aspekter på sig själva som de är ovetande om idag. Till och med den västerländska bourgeoisin är ytterst osäker på dessa partiers karaktär och hur man ska förhålla sig till dem, speciellt om dessa regeringar skulle bli en verklighet. Denna osäkerhet skulle givetvis varit otänkbar under det tidiga 50-talet.

Det finns ett antal viktiga punkter som varje marxistisk militant bör komma ihåg, när man värderar hur troligt det är att dessa regeringar (kommunistisk — socialistisk — kristdemokratisk, eller vilken formel det nu än kommer att bli) kommer till stånd, och hur de i så fall kommer att agera.

Vad kommer kommunistpartierna att göra i regeringsposition?

Först och främst, även om dessa partier kommer att ta på sig ett mycket stort historiskt ansvar i den omedelbara framtiden utan någon lämplig teoretisk och politisk förberedelse (därför att det inte kan sägas att den kombination av den parlamentariska och den nationella vägen som verkligen definierar dessa partier, i någon rimlig mening representerar en adekvat strategi för socialism), måste vi på samma gång betona och erinra oss att en revolutionär strategi i alla de här länderna har genuina problem, som enbart ett återvändande till Lenins brev inte kan eller kommer att kunna lösa.

Jag vill starkt betona, att i den betydelsen kan man till och med säga, att det finns en relativ historisk legitimitet och rationalitet i de västerländska kommunistpartiernas centrism, därför att faktum är, att ingen har än så länge arbetat fram en genomtänkt organiserad teori om hur en borgerligt—demokratisk stat verkligen kan kastas överända, hur man mobiliserar ett klassblock som har kapacitet att göra det, hur man organiserar en proletär stat som inte degenererar på så sätt som den sovjetiska staten gjorde så snabbt samt hur man inte upprepar de negativa erfarenheterna från andra kommunistiska partier vid makten. Alla dessa frågor har faktiskt fortfarande lämnats så gott som obesvarade av arbetarklassens historiska erfarenheter.

Så länge som detta är fallet har de desperata appellerna från de västeuropeiska kommunistpartierna till de s.k. 'nationella traditionerna' icke desto mindre en viss verklighet och giltighet, även om det är en förvrängd sådan. Jag tror detta kan ses tydligt i fallet Portugal.

Portugal

Fallet med det portugisiska kommunistpartiet tror jag bevisar åtminstone en väsentlig sak. PCP hade förvisso inte antagit någon elektoral och reformistisk strategi i den typ av revolutionär situation som förelåg förra året. Men å andra sidan så var PCP: s enda alternativ till parlamentarism och reformism en slags byråkratisk äventyrism och putschism. PCP försökte när det väl hade lidit ett allvarligt nederlag i valet till den konstituerande församlingen att återvinna sina positioner, men inte i huvudsak genom att vinna massornas tilltro och genom att tålmodigt försöka vinna bredare förankring i arbetarklassen och bland bönderna.

Istället försökte partiet kortsluta den revolutionära process som onekligen var på väg, genom en extremt sekteristisk kampanj mot socialistpartiet och genom att lita på militära och byråkratiska styrkepositioner i den existerande statsmaskinen.

Detta var en äventyrisk politik som var dömd att misslyckas. Det fanns ingen social eller politisk bas inom den portugisiska samhällsformationen som skulle kunna göra det möjligt för en sådan operation att lyckas. Men å andra sidan behöver man därför inte allvarligt ifrågasätta partiets revolutionära karaktär. Partiets ledarskap ville inte på något sätt stabilisera det parlamentariska styret i Portugal, utan försökte på sitt eget förvirrade och konservativa sätt att hitta en framkomlig väg för en revolutionär socialistisk omvandling av staten och samhället.

Vad jag vill betona är här att den historiska utvecklingsmodell som tillämpades i Portugal — och vilken senast och på ett lyckosamt sätt tillämpades i Tjeckoslovakien 1948, då under helt andra förhållanden — blev ett totalt misslyckande. Denna modell innebär, att en begränsad massrörelse underifrån av en mindre del av de folkliga massorna kombineras med en skicklig hantering av de institutionella apparaterna ovanifrån, för att erövra statsmakten. I själva verket var det så att den i Portugal endast gav socialistpartiet möjlighet att övertrumfa kommunistpartiet i sin mobilisering av 'massorna'. Denna massmobilisering hade ofta ett starkt proletärt, men huvudsakligen ett småborgerligt och senare även borgerligt innehåll. Hela processen ledde till isolering av kommunistpartiet och till ett fullständigt nederlag för den militära vänstern, och på det generella planet till en tillfällig, konjunkturell omsvängning i förhållandet mellan klasskrafterna, till fördel för den portugisiska borgarklassen och den portugisiska högern.

Fallet Portugal är av mycket stor betydelse. Eftersom landet saknade en lång borgerlig, demokratisk tradition, skulle man kunna tro att massorna skulle vara relativt likgiltiga inför frågor som gällde medborgerliga rättigheter, allmänna val, fri press osv. — dvs. idéer och institutioner som det portugisiska kommunistpartiet misskötte på ett så uppseendeväckande sätt. I själva verket fanns det ett starkt stöd för dessa principer bland de folkliga klasserna i

Portugal, både inom arbetarklassen och inom andra underordnade klasser, och PCP:s politik var således helt ohållbar.

Proletär demokrati

Det är helt klart, att det väsentliga som saknas i *alla* västerländska kommunistpartiers propaganda och politik — oavsett om det gäller en 'höger'-variant som i Spanien, Italien och Frankrike eller en 'vänster'-variant som i Portugal — är en tillräcklig tonvikt lagd vid eller riktig förståelse för den *proletära* demokratins funktionssätt, till skillnad från den borgerliga demokratin.

När det gäller de historiska erfarenheterna av *sovjeter* och liknande institutioner finner man en notorisk tystnad från dessa partier. De italienska och franska partierna skulle idag stämpla en allmän diskussion om dessa som vänsteristiska provokationer. Det portugisiska partiet har, på samma sätt, varit mycket mindre benäget att propagera idén om sovjeterna än ultravänstern i Portugal.

Jag tror att A och O för en korrekt revolutionär strategi i Västeuropa måste innebära ett återupplivande av temat om sovjeterna. Detta skulle emellertid innebära stora svårigheter för kommunistpartierna. Bl.a. skulle ett aktualiserande av problematiken kring sovjeterna innebära en mer grundläggande kritik av partiets och statens struktur i Sovjetunionen och Östeuropa, än man inom kommunistpartierna har varit villig att göra fram till idag.

Det är en sak att säga följande: 'Vi ansluter oss till den borgerliga demokratins principer i Väst, Öst får svara för sig själv.' Det är en annan sak att säga: 'Den princip vi står för är den som manifesterade sig i de ryska sovjeterna under åren 1917-20.' Skulle man säga det senare skulle klassfienden — och även majoriteten av arbetarna fråga: 'Vad hände med dessa sovjeterna, varför talar ni om 1917, vad händer 1976?' I så fall skulle partierna vara tvungna att uttrycka sig mer systematiskt och vetenskapligt om vad som händer och har hänt i de östeuropeiska länderna. De kan inte låtsas att dessa länders historiska erfarenhet inte har någonting att säga oss.

Det är ett av skälen. Det andra skälet är att erfarenheten av sovjeterna i Ryssland rör en mycket kort period, och denna skall inte i efterhand framställas som en idyllisk och perfekt lösning på den proletära demokratins problem. Varje saklig historisk studie av de ryska sovjeternas verkliga fungerande under denna period visar att det skulle uppstå en mängd institutionella och praktiska problem, så fort man försökte överföra denna 'modell' till Västeuropa. Dessa problem har man knappast börjat diskutera inom kommunistpartierna, och inte heller — det vill jag betona — inom den nya vänstern. Trots all träffande kritik av kommunistpartierna för man inom de nya vänsterorganisationerna, knappast någon systematisk politisk diskussion om de *verkliga* erfarenheterna från de ryska sovjeterna.

För att göra detta lite mer konkret skall jag kort nämna två problem, som praktiskt taget aldrig diskuterades offentligt, men vilka fick central politisk betydelse i Portugal förra året.

Erfarenheterna från sovjeterna

Om man kräver sovjeterna eller — som i Portugal — en Nationalförsamling av arbetare och bönder, vad skall då utgöra grunden för rösträtten? Mycket få av dem inom vänstern som nu kräver sovjeterna är i själva verket medvetna om hur valen till de ryska sovjeterna fungerade och vilken olika vikt man där tillmätte arbetarnas resp. böndernas röster. I verkligheten utsattes bönderna för en stark valmässig diskriminering för att uppväga deras sociologiska dominans, och arbetarnas röster var mycket mer värda än böndernas, när det gällde hela det nationella

komplexet av sovjetinstitutioner. Skulle militanta kommunister i Västeuropa idag försvara den lösningen — i Frankrike, Portugal, Italien? Det är en brännande fråga som man inte kan undgå att diskutera. Att, som man gjorde i Portugal, kräva en nationalförsamling av arbetare och bönder, utan att specificera hur bonderösterna skall räknas, eller att inte ens klargöra vem som skall betraktas som bonde, och inte som en mindre agrar-kapitalist, är demagogiskt och tomt på innehåll.

Problemen är naturligtvis inte slut med detta. Som vi vet uteslöt de ryska sovjeterna principiellt de borgerliga klasserna från all politisk representation. Lenin själv betonade emellertid att denna uteslutning av borgarklassen inte kunde betraktas som principiell, utan var ett resultat av praktisk-politiska omständigheter: under de förhållanden som rådde i samband med inbördeskriget fanns det ingen möjlighet till försoning eller till att ge klassfienden representation i de politiska institutionerna i landet som helhet.

Om vi vill upprätta samma institutioner i Västeuropa, var drar vi då gränsen för representation? Det kommer åter att bli en ytterst brännande, praktisk fråga i varje verklig revolutionär situation. Men det är ett problem som knappast ens diskuteras inom vänstern idag. Vad jag vet finns det ingen enda västlig socialistisk eller kommunistisk text från de senaste femtio åren, som seriöst lägger fram en modell för vad en 'Det arbetande folkets församling' skulle innebära.

Så länge den tystnaden inte bryts kommer de vanligaste formerna av vänsterkritik mot KP:s parlamentarism att förbli ganska steril.

Det andra problemet gäller frågan om *hemliga val*. Inte bara Lenin utan även Marx och Engels menade — då de diskuterade institutionerna under proletariats diktatur — att röstningsförfarandet skulle vara öppet. Valen är offentliga. Men uppteckningarna från de ryska sovjeterna ger vid handen att detta är ett mycket tvetydigare arv än man kan föreställa sig. I praktiken, och i en övergångssituation av akut klasskamp, är ett valsysteem som är baserat på offentliga val uppenbarligen öppet för olika former av minoritetsmanipulation, påtryckningar, förtryck och maktmissbruk. Detta var i hög grad fallet under de ryska sovjeternas dagar. Under slutet av inbördeskriget och omedelbart därefter återuppstod exempelvis i viss utsträckning en spontan mensjevism inom viktiga delar av arbetarklassen, framför allt i Moskvaregionen. Detta uppsving blev i viss mening administrativt bekämpat och fann aldrig något uttryck inom de sovjeter som återstod vid den tidpunkten, helt enkelt därför att arbetarna ofta var rädda för personalen från regeringen och bolsjevikpartiet vid de möten där de röstade fram sina delegater till sovjeterna. En sådan rädsla skulle inte uppstå så lätt om det var hemliga val. Förhållandet var likartat i Portugal förra året, där det fanns arbetarkommittéer och andra proto-sovjeter. De offentliga valen kan mycket väl ha hindrat arbetare som hade förvirrade och reaktionära idéer från att ge dessa fritt utlopp. På kort sikt är en sådan situation fördelaktig för ett beslutsamt revolutionärt avantgarde. Men på lång sikt är det ödesdigert för möjligheterna att skapa en äkta proletär demokrati.

PCI, PCF och den närmaste framtiden

Slutligen några ord om de faktiska framtidsperspektiven och problemen i Italien och Frankrike. Dessa båda fall bör betraktas som klart åtskilda, även om det är de båda tillsammans som kommer att bestämma det faktiska resultatet i varje land.

I Italien har vi ett parti som verkligen har vunnit förtroendet hos den stora majoriteten av den italienska arbetarklassen. Partiet har gjort enorma framsteg, både inom det italienska proletariatet vid de senaste valen, bland den italienska ungdomen och i mycket stora sektorer av

den italienska medelklassen. Ett trefaldigt uppsving har registrerats, vilket är ett mycket imponerande resultat. Det är också ett parti som på intet sätt saknar självförtroende när det gäller den egna förmågan att regera landet.

Samtidigt har detta parti inga verkligt djupgående reformer på sitt program, inte ens av en 'förbättrad demokrati'-typ. Detta är endast ett valprogram, begränsat till att reda ut den italienska krisen och den katastrofala italienska ekonomin. Det finns i själva verket inte ett enda viktigare reformblock som partiet vill eller kan föreslå de italienska väljarna för tillfället. Vad det kan och säkerligen vill föreslå är en mycket öppnare och dugligare ekonomisk administration för att klara landet ur dess nuvarande kris. Men den italienska kapitalismen är i ett mycket dåligt tillstånd. Det skulle vara en svår prövning för ett arbetarpartis moral, sammanhållning och självförtroende att ta ansvar för den italienska kapitalismen utan att vara eller känna sig i stånd att mobilisera massorna för att omvandla krisen i riktning mot en socialistisk lösning. Risken finns för en mycket allvarlig social och politisk kris, där de arbetande klasserna i en mening kommer att vara teoretiskt och taktiskt avväpnade.

I Frankrike är situationen ganska annorlunda. Den ekonomiska krisen är inte så allvarlig som i Italien. Den franska kapitalismen är fortfarande relativt livskraftig. Dessutom är den franska samhällsformationen mer utvecklad; den har i motsats till Italien flera stora ekonomiska och politiska tillgångar, framför allt en blomstrande agrar sektor som ger ett exportöverskott. I händelse av en imperialistisk blockad, vilket mycket väl kan inträffa om vänsterunionen segrar, så kommer detta att vara en mycket betydelsefull faktor. Italien å andra sidan har inget överskott utan snarare ett stort underskott vad gäller livsmedel.

Dessutom kan man säga att vänsterunionen har ett mycket mer djupgående program än det italienska kommunistpartiet. Programmet innehåller en serie svepande nationaliseringar som är mycket mer avancerade än under folkfrontsperioden och som inte bör underskattas. Detta program skulle, om det genomfördes, förvisso betyda en stor kris för kapitalet.

Men å andra sidan framstår andra objektiva förutsättningar i Frankrike som något mindre gynnsamma. Själva PCF — avantgardepartiet, eller partiet för den franska arbetarklassens avantgarde — är mycket svagare vad gäller styrkeförhållandena inom vänstern som helhet. Det är ett välkänt faktum att det franska partiet i mycket större utsträckning än det italienska förblev förhärdat stalinistiskt, inte bara med avseende på den interna praktiken utan även i sin yttre orientering under ett flertal år. Härigenom tycks det på ett djupgående sätt ha förlorat förmågan att snabbt vinna förtroende hos de sektorer av de franska massorna som traditionellt inte varit organiserade i partiet. Partiets kadrar och medlemmar genomgår nu en snabb förnyring (liksom i det italienska partiet), vilket är ett imponerande sociologiskt fenomen, men detta har inte åtföljts av en röstmässig ökning under de senare valen. Tvärtom har det massiva missnöjet med bourgeoisins efter-gaullistiska regim sugits upp och kapitaliserats av det franska socialistpartiet, som är en klassisk socialdemokratisk organisation och som förmodligen kommer att dominera varje vänster-regering. Den franska situationen bestäms således på sätt och vis av helt motsatta variabler än den italienska.

Jag skulle emellertid vilja betona att de faktiska resultaten av de troliga regeringserfarenheterna kommer att vara mycket komplexa för båda länderna. I själva verket är det förmodligen så, att om det italienska partiet får makten efter valen i år (detta skrevs före valen -76 i Italien; red. komm.) så vinner förmodligen även 'union de la gauche' nästkommande franska val. Det är på basis av de ytterst ofullständiga vetenskapliga studierna av dessa partiers beskaffenhet, program och praxis fullständigt omöjligt att förutsäga vad som kan komma att ske då dessa regeringar bildas. Ingenta kommer naturligtvis att leda till en omedelbar övergång till

socialismen. Men å andra sidan tror jag, att massorna kommer att uppnå vissa oåterkalleliga vinster på samma sätt som folkfronten gjorde i Frankrike. Jag tror också att dessa regeringar efter ett visst antal framsteg kommer att besegras elektoralt på ett normalt, demokratiskt sätt. Men detta leder till en helt ny erfarenhet för de båda kommunistpartierna, som på ett grundläggande sätt kommer att förändra såväl dess subjektiva som objektiva karaktär. Hur framtiden kommer att se sig *efter* denna lärrika period kan vi givetvis inte veta något om. □

28/5 -76

Mera om kommunistpartier i Europa

Ernest Mandel: [Europas kommunistpartier](#)

Roger Garaudy: [Hela sanningen](#) (om franska KP)

Tobias Abse: [Leopardens triumf - vad händer i Italien?](#)

Harald Hamrin: [Italienska kommunistpartiet](#)